

MATKALAINEN

ULRICH ALEXANDER BOSCHWITZ

SUOMENTANUT RAIJA NYLANDER

WSOY

»Kylmäävä profetia ja kuvaus elämästä natsihallinnon terrorin alaisena.»

THE TELEGRAPH

ULRICH ALEXANDER BOSCHWITZ
MATKALAINEN

SUOMENTANUT RAIJA NYLANDER

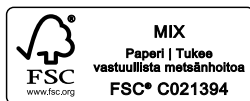

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

Taiteen edistämiskeskus on tukenut tämän teoksen kääntämistä.

The translation of this work was supported by a grant
from the Goethe-Institut.

J. W. Goethen runon sivulla 219 suomentanut V. A. Koskenniemi.
Boschwitzin runot sivuilla 297–298 suomentanut Alice Martin.

Saksankielinen alkuteos

Der Reisende

Ulrich Alexander Boschwitz

J.G. Cotta'sche Buchhandlung Nachfolger GmbH

© 2018 KLETT-COTTA – J.G. COTTA'SCHE BUCHHANDLUNG
NACHFOLGER GMBH, STUTTGART

THIS EDITION IS PUBLISHED BY ARRANGEMENT WITH
LITERARISCHE AGENTUR MICHAEL GAEB, BERLIN

SUOMENKIELINEN LAITOS © RAIJA NYLANDER JA WSOY 2024
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

ISBN 978-951-0-50305-8

PAINETTU EU:SSA

Toimittajan huomautus

Tämän romaanin pohjana oleva käsikirjoitus sai alkunsa marraskuussa 1938, välittömästi ns. kristalliyön pogromien jälkeen, jolloin juutalaisten systemaattinen vaino Saksassa alkoi.

Silloin vasta 23-vuotias kirjailija oli jo paennut maasta. Hän kirjoitti Luxemburgissa ja ilmeisesti osittain Brysselissäkin romaanin juutalaisesta liikemiehestä Otto Silbermannista, joka menettää ensin talonsa ja tavaransa, sitten ihmisarvonsa ja lopulta järkensä.

Saksankielinen, kirjoituskoneella laadittu käsikirjoitus päättyi 1960-luvulla monen mutkan kautta Frankfurt am Mainiin, missä sitä nykyään säilytetään Saksan kansalliskirjaston pakolaiskirjallisuuden arkistossa.

Tätä teosta ei ole aiemmin julkaistu saksaksi. Koska silloiset olosuhteet eivät antaneet Ulrich Alexander Boschwitzille mahdollisuutta työstää käsikirjoitusta yhdessä kustantajan tai kustannustoimittajan kanssa, se on nyt kahdeksankymmentä vuotta valmistumisensa jälkeen toimitettu huolella ja Boschwitzin omaisten suostumuksella, jotta järkyttävä ja vaikuttava romaani saisi sen muodon, jonka se ansaitsee.

PETER GRAF

Berliini, syksyllä 2017

YKSI

BECKER NOUSI, murskasi sikarin tuhkakuppiin, napitti takkinsa ja laski sitten oikean kätensä suojelevasti Silbermannin olalle. »Koetahan pärjällä, Otto. Ennätän luultavasti jo huomenna takaisin Berliiniin. Senkun soitat minulle Hampuriin, jos jotain ihmeempää sattuu.»

Silbermann nyökkäsi. »Tee minulle yksi palvelus», hän pyysi. »Älä mene pelaamaan, sinullahan on liikaa onnea rakkaudessa. Sitä paitsi häviäisit... meidän rahamme.»

Becker naurahti ärtyneesti. »Sano vain että sinun rahasi!» hän totesi. »Olenko minä muka kertaakaan...?»

»No et», Silbermann keskeytti hänet kiireesti. »Leikkiä se vain oli, kyllähän sinä sen tiedät, mutta silti. Sinä vain olet niin huikentelevainen. Kun kerran alat pelata, niin et hevillä lopeta, ja jos olisit vaikka sitä ennen sattunut lunastamaan sen šekin...»

Silbermann jätti lauseen kesken ja jatkoi rauhallisesti.

»Luotan sinuun täysin. Olet loppujen lopuksi järkevä ihminen. Silti on sääli joka ikistä markkaa, jonka häviät pelipöydässä. Jos menetät rahasi nyt, kun meistä on tullut

liikeyumppaneita, se tuntuu minusta yhtä pahalta kuin jos ne olisivat omiani.»

Nyt kirkastuivat Beckerin leveät ja hyväntahtoiset kasvot, joille oli hetkeksi ilmestynyt suutahduksen rypy-pyjä.

»Ei meidän tarvitse uskotella toisillemme mitään, Otto», hän huomautti juohevasti. »Jos häviän, häviän ilman muuta sinun rahasi, enhän minä omista mitään.» Hän nauraa hekotti.

»Me olemme liikeyumppaneita», Silbermann toisti painokkaasti.

»Toki toki», Becker vahvisti taas asialliseen sävyyn. »Mutta minkä takia sitten puhut minulle aivan kuin olisin edelleen alaisesi?»

»Loukkasinko sinua?» Silbermann kysyi. Hänen äänessään sekoittuivat vähäinen ironia ja säikähdysten poikanen.

»Höpsis», mielisteli Becker. »Näin hyvät ystävät kuin me! Kolme vuotta länsirintamalla, kaksikymmentä vuotta yhteistyötä ja yhteishenkeä – kuule, et sinä voi loukata minua, korkeintaan vähän ärsyttää.»

Taas hän laski kätensä Silbermannin olalle.

»Otto», hän selitti pontevalla äänellä. »Tässä sekavassa maailmassa, näinä epävarmoina aikoina voi luottaa vain yhteen asiaan, ja se on ystävyys, aito miesten välinen ystävyys! Paina mieleesi, ystävä hyvä, että sinä olet minulle mies, saksalainen mies etkä juutalainen.»

»No mutta olenhan minä juutalainen», vastasi Silbermann, joka tunsu Beckerin mieltymyksen pikemminkin

hiomattomiin kuin hienotunteisiin puheisiin ja pelkäsi hänen myöhästyvän junasta selvittäessään nyt siinä asiaa karheen sydämelliseen tapaansa. Mutta Beckerillä oli tunteellinen hetkensä eikä hän antanut riistää siitä sekuntiakaan.

»Haluan sanoa vielä yhden asian», hän julisti piittaa-matta hätäilevästä ystävästään, jolle oli jo liiankin usein avannut sydämensä. »Minä olen kansallissosialisti. Luoja tietää, etten ole koskaan teeskennellyt muuta. Jos olisit sellainen kuin muut juutalaiset, siis oikea juutalainen, niin olisin ehkä pysynyt prokuristina, ei minusta olisi ikinä osakasta tullut! En ole mikään *goin* malliylksilö eikä minusta sellaista tule, mutta sinä olet arjalainen juutalaisen hahmossa, se on minun näkemykseni. Marne, Yser, Somme, me kaksi kaverusta, kyllähän sinä tiedät! Tulkoon vaikka kuka puhumaan, että sinä... »

Silbermann haki katseellaan tarjoilijaa. »Gustav, sinä myöhästyit junasta!» hän keskeytti kumppaninsa.

»Viis minä junasta.» Becker kävi taas istumaan. »Haluan ottaa vielä yhden oluet kanssasi», hän selitti liikuttuneena.

Silbermann löi nyrkin pöytään. »Saat minun puolestani jatkaa ryyppäämistä ravintolavaunussa», hän sanoa täräytti. »Minun on lähdettävä neuvotteluihin.»

Becker tuhisi loukkaantuneena. »Ihan miten vain, Otto», hän vastasi kuitenkin sopuisasti. »En taitaisi niellä tuota komentelevaa äänensävyä, jos olisin anti-semiitti. Enkä ylipäättään suvaitse sellaista! En kenenkään suusta! Paitsi sinun.»

Hän nousi ylös, nappasi salkkunsä pöydältä ja sanoi nauraen: »Ja sinäkö muka olisit juutalainen!» Hän pudisti päätään hämmästynttä teeskennellen, nyökkäsi sitten Silbermannille uudemman kerran ja poistui ensimmäisen luokan odotussalista.

Silbermann katseli ystävänsä perään. Hän huomasi huolestuneena, että Becker horjahteli hieman kävellessään, törmäili pöytiin ja liikkui luonnottoman jäykästi kuten aina ollessaan tuntuvasa tuitarissa.

Se ei ollut sittenkään hyväksi Beckerille, Silbermann pohti. Hänen olisi vain pitänyt pysyä prokuristina. Siinä asemassa hän oli luotettava, vähäpuheinen ja rehellinen, kelpo työntekijä. Mutta tämä onnenpotku ei sopinut hänelle. Kunpa hän ei menisi vielä pilaamaan kauppoja. Kunpa hän ei vain menisi pelaamaan!

Silbermann rypisti otsaansa. »Onnenpotku teki hänestä kelvottoman», hän mutisi äreänä.

Vasta nyt paikalle ilmestyi tarjoilija, jota hän oli äsken kaivannut.

»Tarjoilijoitako täällä on tarkoitus odottaa vai junia?» Silbermann kysyi kärkevästi. Hän inhosi leväperäisyyttä ja oli huonolla tuulella.

»Suokaa anteeksi», vastasi tarjoilija, »eräs herra toisen luokan odotussalissa uskoi joutuneensa istumaan juutalaista vastapäätä ja valitti asiasta. Mutta ei se mies juutalainen ollut, hän oli eteläamerikkalainen, ja koska osaan vähän espanjaa, minut pyydettiin hätiin.»

»No, antaa olla.»

Silbermann nousi ylös. Hänen suunsa kiristyi viivaksi ja hänen harmaat silmänsä katsoivat tuimasti tarjoilijaa.

Mies tyynnytteli. »Ihan totta, ei se ollut juutalainen», hän vakuutteli. Ilmeisesti hän piti asiakastaan aivan erityisen yltiöpäisenä puolueen kannattajana.

»Se ei kiinnosta minua. Joko Hampurin-juna on lähentynyt?»

Tarjoilija vilkaisi oven yläpuolella olevaa kelloa.

»Kello on 19.20», hän ajatteli ääneen, »juna Magdeburgiin lähtee juuri nyt. Hampurin-juna lähtee neljä minuuttia myöhemmin. Jos pidätte kiirettä, niin ehditte siihen vielä. Minäkin haluaisin joskus kiirehtiä junaan, mutta meikäläinen ... »

Hän pyyhkäisi servietillä muutaman murusen pöytäliinalta.

»Olisi paras panna juutalaiset käyttämään keltaista käsivarsinauhaa», hän tuumaili sitten palaten äskeiseen aiheeseen. »Silloin ei ainakaan sattuisi erehdyksiä.»

Silbermann tarkasteli häntä. »Oletteko te todellakin noin julma?» hän kysyi hiljaa ja katui sanojaan jo päästäessään ne suustaan.

Tarjoilija katsoi häntä niin kuin ei olisi oikein ymmärtänyt. Ilmeisesti hän ihmetteli kannanottoa olematta kuitenkaan epäluuloinen, sillä Silbermannissa ei näkynyt mitään niistä tuntomerkeistä, joista juutalaiset muka tunnistaa, ainakin rotututkijoiden mukaan.

»Eipä se minulle kuulu», hän totesi lopulta varovasti. »Mutta joillekin se olisi eduksi. Esimerkiksi lankomiehessäni on jotain juutalaista, vaikka hän onkin arjalainen,

mitä hän joutuu nykyään jatkuvasti selittelemään ja todistelemaan. Mutta eihän sellaista voi keneltäkään pitkän päälle vaatia.»

»Ei, eipä kai», Silbermann yhtyi mielihiteeseen. Sitten hän maksoi ja lähti.

Uskomatonta, hän ajatteli, kerta kaikkiaan uskomatonta...

Poistuttuaan asemarakennuksesta hän nousi pirssi-autoon ja ajoi kotiin. Väkeä oli kadut mustanaan, ja hän huomasi joukossa runsaasti univormupukuisia. Lehtimyyjät kaupustelivat äänekkäästi päivälehtiä, ja Silbermannista näytti siltä, että ne menivät kuin kuumille kiville. Hetken hän harkitsi, ostaisiko itsekin lehden, mutta hylkäsi ajatuksen, koska uskoi kuulevansa hyvinkin pian ne todennäköisesti huonot, hänelle melko varmasti epäedulliset uutiset.

Lyhyen ajomatkan jälkeen hän saapui kotiovelle. Rouva Friedrichs, portailla seisova talonmiehen vaimo, tervehti häntä kohteliaasti, ja tiettyssä mielessä naisen ennallaan oleva käytös ilahdutti häntä. Noustessaan punaisella plyysimatolla päällystettyjä marmoriportaita hän tiedosti taas olemassaolonsa ilmeisen puolinaisuuden – sellaiset ajatukset olivat tulleet hänelle tavaksi.

Elän niin kuin en olisikaan juutalainen, hän ihmetteli. Olen tosin tällä hetkellä uhatussa asemassa mutta vielä vauras, ja toistaiseksi minun oikeuksiani ei ole loukattu. Kuinka tähän tilanteeseen onkaan jouduttu? Sitä elää nykyaikaisessa kuuden huoneen asunnossa, ihmiset puhuttelevat ja kohtelevat aivan kuin kuuluisi eittämättä

heihin. Omatunto tahtoo jo kolkuttaa, mutta samalla tekisi niin mieli kuvailla tämänhetkistä todellisuutta – olemassaoloa juutalaisena ja eilen alkanutta toisarvoisuutta – niille valehtelijoille, jotka ovat olevinaan, niin kuin olisin sama kuin ennen. Mikä minä sitten olin? Ei, mikä minä olen? Mikä minä oikeastaan olen? Kahdella jalalla liikkuva haukkumasanako, josta ei huomaa, että se on haukkumasanana?

Minulla ei ole enää mitään oikeuksia, monet käyttäytyvät kuitenkin kunnollisuuttaan tai silkasta tottumuksesta niin kuin minulla ne olisi. Koko olemassaoloni lepää vain niiden ihmisten huonon muistin varassa, jotka itse asiassa halusivat tuhota elämäni. Minut on unohdettu – minun arvoni on jo laskenut, mutta siitä ei ole vielä ilmoitettu virallisesti.

Silbermann nosti hattuaan ja tervehti salaneuvos Zänkelin rouvaa: »Päivää, hyvä rouva.»

»Kuinka voitte?» kysyi nainen suopeasti.

»Periaatteessa hyvin. Entä te?»

»Kiitos kysymästä, kohtalaisesti. Niin kuin vanha nainen nyt voi.»

Rouva ojensi hänelle kätensä hyvästelläkseen.

»Ajat ovat teille varmaankin vaikeat», hän huomautti vielä myötätuntoisesti, »hirveät ajat...»

Silbermann tyytyi pieneen, huomaavaiseen hymyyn, joka oli sekä varovainen että miettiväinen, yhtä vähän myöntävä kuin kieltäväkin. »Meidät on pantu vetämään merkillistä roolia, noin yleensä ottaen...» hän totesi lopulta.

»Mutta ovathan nämä myös suuria aikoja», rouva loh-dutti häntä. »Teille tehdään kyllä vääryyttä, mutta tei-dän on silti ajateltava oikeudenmukaisesti ja ymmärtä-väisesti.»

»Eikö se ole vähän liikaa vaadittu, hyvä rouva?» kysyi Silbermann. »Enkä minä ylipäänsä enää edes ajattele. Olen luopunut siitä. Niin on helpompi kestää.»

»Ei teille tehdä koskaan mitään pahaa», vakuutti rouva Zänkel ja koputti tomerasti porrasaskelmaa sateenvar-jollaan, jota piti tiukasti oikeassa kädessään, ikään kuin haluaisi antaa ymmärtää, ettei ikinä sallisi kenenkään loukkaavan Silbermannin oikeuksia. Sitten hän nyökkäsi rohkaisevasti ja asteli tämän ohi.

Heti sisälle päästyään Silbermann tiedusteli palvelus-tytöltä, oliko herra Findler jo paikalla. Vastaus oli myön-tävä, ja riisuttuaan ripeästi takkinsa ja hattunsa Silber-mann astui työhuoneeseen, missä vieras odotti.

Theo Findler seiso i melko huonotuulisen näköisenä tarkastelemassa erästä taulua. Kuullessaan oven käyvän hän kääntyi kiireesti ja hymyili.

»No?» hän kysyi, ja hänen otsalleen ilmestyi syviä ja – kuten hän kuvitteli – myös merkityksellisiä ryppyjä. »Kuinka jaksatte, hyvä ystävä? Aloin jo pelätä, että teille on sattunut jotain. Koskaan ei voi tietää... Oletteko harkinnut viimeistä tarjoustani? Miten vaimonne voi? En ole nähnyt häntä tänään ollenkaan. Becker lähti siis Hampuriin?»

Findler veti syvään henkeä, sillä hän oli vasta yksin-puhelunsa alussa.

»Kyllä te olette toimekkaita veikkoja, te kaksi! Teistä voi ottaa oppia. Beckerillä on juutalaisen aivot. Hahhah, kyllä hän pärjää, hän pärjää! Olisin mieluusti ollut osallisena näissä kaupoissa, mutta jos myöhästyy niin myöhästyy, no... Mistä te muuten olette löytäneet nämä kauheat taulut? En ymmärrä, kuinka tällaisia voi ripustaa seinälle. Eihän näissä ole minkäänlaista järjestystä, olettepa te aikamoinen kulttuuribolševisti. Älkää suinkaan kuvitelko, että korottaisin viime tarjoustani edes tuhannella markalla. En ikipäivänä, eikä minulla olisi varaakaan.

Te pidätte minua rikkaana miehenä. Kaikki pitävät minua rikkaana miehenä. Kunpa vain tietäisin, mistä ihmiset ovat sen keksineet. Verovelkojakin minulla on. Veroista puheen ollen, ettekö te voisi hankkia tai välittää minulle kunnan tilintarkastajaa? Kyllä minä jotain asiasta ymmärrän, mutta minulla ei ole aikaa paneutua siihen kunnolla. Ne verot, ne kirottut verot. Pitääkö minun muka yksin elättää koko Saksan valtakunta, sanokaapa se! No?

Tehän ette sano mitään. Miten on? Oletteko harkinnut asiaa? Hyväksyttkö tarjouksen? Vaimollanne on ilmeisesti jotain hampaankolossa minua vastaan. Hänestä ei ole näkynyt vilaustakaan, mitä minä en ymmärrä. Paniko hän pahakseen, kun emme tervehtineet teitä joku ilta sitten? Auta armias, emmehän me voineet! Ravintola oli täynnä natseja! Vaimoni ahdisti minua myöhemmin jankuttamalla, että meidän olisi pitänyt silti tervehtiä. Mutta sanoin hänelle, että Silbermann on järkevä mies. Että hän ymmärtää kyllä, etten voi hänen takiaan vaarantaa mainettani. No?

Mutta Silbermann, antakaahan nyt kuulua. Aiotteko myydä talon vai ette?»

Findler tuntui sanoneen sanottavansa, ainakin hän nyt katseli Silbermannia toiveikkaasti. He hakeutuivat istumaan tupakkapöydän ääreen, mutta Findler pudotautui liian äkisti nojatuoliin, ainakin hän hieroi vasenta lonkkaansa kasvoillaan tuskaisa ja äärimmäisen keskittynyt ilme.

»Yhdeksänkymmentätuhatta», Silbermann sanoi nyt reagoimatta niihin erinäisiin kysymyksiin ja huomautuksiin, joita Findler oli lasketellut tarkoitukseen aiheuttaa hämminkiä, kuten hän hyvinkin oivalsi. »Kolmekymmentätuhatta käsirahaa, loput vakuudellisenä kiinteistövelkana kiinnitysrekisteriin.»

Findler pomppasi pystyyn kuin sähköiskun saaneena.

»Älkää nyt heittäytykö hankalaksi», hän huusi likimain loukkaantuneena. »Nyt on aika lopettaa vitsailu. Viisitoistatuhatta pöytään, onko selvä! Vai vielä kolmekymmentätuhatta markkaa! Tiedätekö mitä: jos minulla olisi ne kolmekymmentätuhatta käytettävissäni, niin tietäisin kyllä parempia kohteita kuin teidän talonne. Johan nyt jotakin, vai vielä kolmekymmentätuhatta markkaa!»

»Mutta laskekaa toki vuokratulotkin mukaan. Minun on saatava edes kunnon käsiraha, koska myyntihinta on niin naurettavan alhainen. Talon arvo on kaksisataatuhatta, te ostate sen... »

»Arvo ja arvo», keskeytti Findler. »Mitä veikkaatte minun arvokseni? Kukaan ei vain maksa minusta mitään. Yksikään ihminen ei pystyisi maksamaan minusta käypää

hintaa ja toisaalta kenenkään päähän ei pälkähtäisikään tarjota minusta edes tonnia. Minua ei voi myydä. Eikä teidän taloanne. Hahhah, Silbermann, ei millään pahalla! Minä päästän teidät tästä pytingistä. Jos minä en sitä tee, sen tekee valtio. Eikä valtio maksa teille pennin hyrkkää.»

Viereisestä huoneesta kuului puhelimen pirinää. Silbermann harkitsi hetken, lähteäkö itse vastaamaan, hypähtikin sitten pystyyn, pyysi Findleriä suomaan anteeksi ja poistui huoneesta.

Joudun varmaankin hyväksymään tarjouksen, hän mietti nostaessaan kuulokkeen. Onhan Findler kuitenkin perimmiltään melko rehti mies.

»Haloo, kuka siellä?»

Kaukopuhelukeskus vastasi. »Hetkinen, teille on tu-
lossa puhelu Pariisista», ilmoitti puhelinneiti viileällä
äänellä.

Silbermann sytytti kiihdyksissään savukkeen.
»Elfriede», hän kutsui puoliääneen.

Hänen vaimonsa, joka oli ollut salin puolella kuten hän oli arvellutkin, avasi oven varovasti, astui sisään ja sulki sen hiljaa perässään.

»Päivää, Elfriede», Silbermann tervehti vaimoaan painaen kätensä luurin peitoksi, »tulini vasta viisi minuut-
tia sitten. Herra Findler on tuolla. Etkö juttelisi hänen kanssaan?»

Elfriede oli tullut hänen viereensä, ja he vaihtoivat pikaisen suukon.

»Se on Eduard», Silbermann supatti, »puhelu tulee kovin sopimattomalla hetkellä. Ole kiltti ja juttele Findle-

rin kanssa, hän kuuntelee muuten mitä puhun. Onhan puhelu Pariisista jo lähestulkoon rikos.»

»Kerro Eduardille paljon terveisiä», Elfriede pyysi.
»Minäkin haluaisin vaihtaa pari sanaa hänen kanssaan.»

»Ei tule kuuloonkaan», Silbermann torjui, »kaikkia puhelimia salakuunnellaan. Ja sinä olet liian varomaton, puhuisit sivu suusi.»

»Mutta kai minä sentään saan tervehtiä omaa poi-
kaani.»

»Juuri sitä et saa. Yritä nyt ymmärtää.»

Vaimo katsoi häntä anovasti. »Vain muutama sana»,
hän pyysi, »varon varmasti sanojani.»

»Se ei nyt vain käy», Silbermann totesi päättäväisesti.
»Haloo, haloo... Eduard? Päivää, Eduard... » Hän viit-
toili kädellään anovasti työhuoneen ovelle.

Vaimo lähti.

»Kuule», Silbermann jatkoi keskustelua, »oletko saa-
nut hankittua sen luvan?» Hän puhui hyvin hitaasti ja
harkitsi jokaista sanaa.

»En», vastasi Eduard toisessa päässä. »Se on niin
tavattoman vaikeaa. Te ette voi jättäytyä sen varaan, että
saatte sen. Yritän parhaani, mutta... »

Silbermann karautti kurkkuaan. Hän katsoi aiheelli-
seksi käyttää pontevampaa äänensävyä.

»Tuo peli ei vetele», hän sanoi. »Joko näet vaivaa
asian eteen tai sitten et! Asian tähdellisyys lienee sinulle
selvä. En viitsi kuunnella noin innottomia puheita.»

»Sinä yliarvioit minun mahdollisuuteni, isä», vastasi
Eduard tyrmistyneenä. »Vielä puoli vuotta sitten se olisi

ollut paljon helpompaa. Mutta sinä et halunnut. Se ei taas ole minun syyntä.»

»Siitäkö nyt on kyse, kuka on syyppää?» Silbermann kysyi kiukuissaan. »Sinun täytyy hankkia se lupa. Tuota viisastelua taas en kaipaa.»

»Kuule nyt, isä», Eduard tuohtui. »Vaadit minua nou-tamaan tähdet taivaalta ja äyskit minulle, koska en ole vielä lähettänyt niitä! ... Mutta miten te muuten jaksatte? Miten äiti voi? Kerro hänelle paljon terveisiä. Olisin mielelläni puhunut hänen kanssaan.»

»Hanki nyt se lupa mitä pikimmin», Silbermann toisti vielä painokkaasti. »Sen enempiä en vaadi! Äiti lähettää sydämelliset terveiset. Hän ei valitettavasti pääse puhumaan kanssasi tällä hetkellä.»

»No kyllä minä vielä onnistun», Eduard vastasi. »Teen joka tapauksessa parhaani.»

Silbermann laski luurin.

Tämä on ensimmäinen kerta elämässäni, kun vaadin pojaltani jotain, hän ajatteli melko ärtyneenä ja pettyneenä. Luultavasti hän epäonnistuu siinä! Jos minulla olisi joku liiketuttava Pariisissa, hän hankkisi minulle maahantuloluvan parissa päivässä, mutta Eduard... Häneltä minä en voi sitä vaatia. Hän ei ole yksinkertaisesti tottunut tekemään mitään meidän hyväksemme. Jos jostakusta on huolehdittu näin kauan, niin hänen on myöhemmin hirveän vaikea sopeutua uuteen tilanteeseen. Eduard on tottunut siihen, että autan häntä, ja nyt vaadin häntä auttamaan minua. Tämä uusi asetelma ei ole hänelle mieleen...!

Sitten Silbermann pudisteli päätään häveten omia ajatuksiaan. Olen epäoikeudenmukainen, hän ajatteli, ja mikä vielä pahempaa, tunteileva.

Hän palasi työhuoneeseen.

»Selitän juuri vaimollenne, että olette kovin varomaton, kun käytte edelleen entisissä kantapaikoissanne», kuului Findlerin tervehdys. »Jos satutte tapaamaan jonkun pahansuovan tuttavan, saatatte joutua mitä suurimpiin hankaluuksiin. Teidän vaimonnehän on arjalainen, hän voi mennä mihin tahansa, mutta te – luoja tietää, että puhun teidän etuanne silmällä pitäen ja puoltamatta näitä olosuhteita, jotka antavat aiheita tämänkaltaisille neuvoille. Teidän on paras pysytellä kotona tai tuttavienne seurassa. Ei teistä kyllä kukaan näe, että olette juutalainen, mutta mistä pirusta sitä silti tietää? Mitä teidän pojallenne muuten kuuluu? Hän kai otti ajoissa jalat alleen. Hahhah, nyt eletään erikoisia aikoja. No!»

»Kuulkaa, Findler», aloitti Silbermann, »myyn teille talon kahdenkymmenen tuhannen käsirahalla, jotta saisimme nämä kaupat vihdoinkin päätökseen.»

»Älkää nyt hassutelko. Miksi te tahdotte pilailia vanhan ystäväanne kustannuksella? Rahat viedään teiltä kuitenkin rajalla. Maksaisin ehkä teidän mieliksenne vielä pari markkaa enemmän kuin talo on minulle väärti, mutta en nyt sentään tehdäkseni palveluksen Preussille.»

»Minulla ei ole toistaiseksi mitään aikomusta muuttaa maasta.»

»No jopas nyt – mutta tehkää niin kuin tykkäätte. Soisin teille todellakin toisenlaiset olosuhteet kuin nämä

tämänhetkiset. Saksan kansa liimataan yhteen juutalaisten verellä. Mutta miksi juuri minun ystäväni Silbermannin pitäisi toimia liisterinä? Se ei mene minun kallooni. Pelastautukoon ken voi. Sen ymmärrän oikein hyvin.»

»Eikö juutalaisille tehdä suunnatonta vääryyttä?» tiedusteli rouva Silbermann, jossa lause 'Saksan kansa liimataan yhteen juutalaisten verellä' oli herättänyt kauhistusta ja joka ei ollut vielä lakannut etsimästä edes rippusta moraalia viime aikojen tapahtumista.

»Ilman muuta», Findler myönsi nuivasti. »Maailmassa tapahtuu paljon pahaa. Kuten myös monenlaista hyvää. Milloin kenellekin. Yksi on keuhkotautinen, toinen juutalainen, ja erityisen huono onni on sillä, joka sattuu olemaan molempia. Niin se vain on. Arvatkaapa, kuinka paljon huonoa onnea minulla on elämässä ollut! Ei sille mitään voi.»

»Tiesin kyllä, että te ette ole erityisen hienotunteinen, herra Findler», huomautti rouva Silbermann tuohtuneena, »mutta se, että olette peräti näin tunteeton ja ... », hän nielaisi sanan julma, »piittaamaton, se on minulle uutta.»

Findler hymyili välinpitämättömästi. »Minä rakastan vaimoani ja pikku tyttärentäni. Muuhun ihmiskuntaan minulla taas on liikeyhteyksiä. Siinä kaikki suhteeni ympäröivään maailmaan. En rakasta juutalaisia, en vihaa juutalaisia. He ovat minulle yhdentekeviä, ja ihailen heitä kyvykkäinä liikemiehinä. Jos heille tehdään vääryyttä, olen pahoillani, mutta ei se minua myöskään ihmetytä. Sellaista on maailman meno. Kukin epäonnistuu ja menestyy vuorollaan.»

»Epäinhimillistämisen kronikka joka kulkee trillerin nopeudella.»

- EL PAÍS

»Kirjallinen aikakapseli.»   »Mestariteos.»   »Tärkeä ja vangitseva.»

- FORWARD

- L'AVVENIRE

- DAGENS NYHETER

»Aavemainen ennustus... *Matkalainen* syöksee lukijansa lohduttomaan natsi-Saksaan ja aikaan, jona pimeys vasta laskeutui. Teos olisi ansainnut tulla luetuksi omana aikanaan. Se todellakin ansaitsee tulla luetuksi nyt.»

- THE GUARDIAN

»Naulitseva, noir-henkinen, intensiivisen elokuvallinen muotokuva epäroivästä pakolaisesta.»

- WALL STREET JOURNAL

www.wsoy.fi

84.2

ISBN 978-951-0-50305-8